

GETUIGENIS

Het KPB-Internationalisme

Jan Debrouwere

Het evoluerende wereldbeeld van de communisten sinds 1945; de internationalistische visie van de Kommunistische Partij van België en hoe die zich manifesteerde; hoe de communistische militant, zeg maar 'de basis' de wereld bekeek en hoe visie en beleid van de KPB daardoor werden beïnvloed.

De jaren van waanzin (1945-1955)

Waarin elk van de twee systemen ervan overtuigd was dat het andere hem naar het leven stond en de enige redding lag in de vernietiging ervan.

Sinds eind '44 was de KPB een regeringspartij. Ze kwam uit de oorlog met het aureool van verzetspartij en met een enorme ledenwinst, maar tevens met een zwaar verlies aan ervaren kaders. Pas in mei 1945 werden de laatste overlevende communisten uit de kampen bevrijd.

Een en ander droeg bij tot een steeds onwerkelijker wordende sfeer binnen de KPB. De oorlog was voorbij maar vele militanten - er waren erbij die van het Spaanse front tot in het verzet tien jaar oorlog achter de rug hadden - leefden in de geest nog in de tijd dat ze het fascisme bestreden en voor hun leven vochten en waren ervan overtuigd dat de revolutie nu wel vlug zou komen. Nogal wat rekenden daarvoor op de sovjetlegers, hetgeen na de conferentie van Potsdam van de zege-

vierende Grote Vier (augustus 1945), door een quasi onmiddellijk ontaardend internationaal klimaat in de hand werd gewerkt. De uitslaande opstanden in Griekenland, Indonesië en China werden op rekening van Moskou geplaatst. Dat de Sovjet-Unie destijds amper in staat was zulke dingen buiten haar pasverworven invloedssfeer⁽¹⁾ te ondernemen en de risico's ervan te aanvaarden, werd pas vijftig jaar nadien duidelijk. Ook de communistische machtsovername in Praag (februari 1948) was niet zomaar een 'volksdemocratisch' antwoord op een interne Tsjecho-Slowaakse poging tot een rechtse coup. In grote mate was ze een replek van Moskou op de Amerikaanse pogingen om op zijn minst West-Europa onder haar gezag en tegen de sovjetexpansie te verenigen. Dat zou hetzelfde jaar nog door het Marshallplan en in 1949 door de oprichting van de NATO geïllustreerd worden. Het paroxisme broeide aan beide kanten. De een beloerde de ander en bereidde de eerste slag voor. Een scherp meningsverschil inzake muntkwesties leidde met-

een tot de blokkade van het westelijke stadgedeelte van Berlijn door de sovjettroepen en de instelling van een luchtbrug door de Amerikaanse troepen. Deze steunden - tegen West-Europese aarzelingen in - de oprichting van de Bondsrepubliek (BRD, september 1949), prompt gevolgd door de oprichting van de Duitse Democratische Republiek (DDR). In 1949, het stichtingsjaar van de NAVO, met België onder de stichters, verdreven de communisten van Mao de nationalisten van Tsjang van het Chinese vasteland en riepen te Beijing hun Volksrepubliek uit. Weer zag Washington achter elke pagode een Aziatische communist met een Russisch geweer staan, hoewel Moskou sceptisch stond tegen de rode boerenrevolutie van Mao-Tsetoeng en lange tijd Tsjang-Kaisjek had gesteund... In de Verenigde Staten zowel als in de USSR brak een periode van vervolging van echte en vermeende politieke tegenstrevers ('spionnen' en 'agenten') aan. In de Sovjet-Unie herbegonnen de paranoïde 'processen' en in 1949, naar aanleiding van de breuk met Joegoslavië, kwam het in alle voortaan tot het 'glacis' van de USSR behorende Oost-Europese landen, toen volksdemocratieën genoemd, tot een golf van terreur tegen KP-leiders die praktisch allemaal van titoïsme werden beschuldigd. Zowat duizend executies hadden plaats en aan duizenden gevangenisstraffen kwam pas druppelsgewijs een eind na de dood van Stalin in 1953. Hele partijleidingen waren praktisch onthoofd.

De tegenhanger in de VS was het McCarthysme, de heksenjacht op 'sovjetagenten'⁽²⁾ die duurde van 1952 tot 1953, honderden verdachten naar de gevangenis stuurde en het intellectuele leven zowat tot stilstand bracht. Het McCarthysme heeft talloze levens ook moreel vernietigd en bereikte in september 1953 zijn hoogtepunt met executie van het

echtpaar Rosenberg, na een dubieus proces inzake kernspionage.

In mei 1951 hadden de VS hun eerste waterstofbom tot ontploffing gebracht. In augustus 1953 volgde de USSR. De kernwapenwedloop was nu een feit, de geest was uit de fles.

Ondertussen vochten Franse troepen in Indochina een hopeloze koloniale oorlog uit met de Vietnamese republiek van Ho-tsji Minh. En woedde sinds 1950 een oorlog op het Koreaanse schiereiland, tussen het Noorden en het Zuiden of eigenlijk tussen de USSR en de VS. Enerzijds in naam van de Verenigde Naties en met troepen uit vele NAVO-landen, België inclus, anderzijds in naam van de nationale onafhankelijkheid met de troepen van Kim-Il Sung. Zij het met 600.000 Chinese 'vrijwilligers'⁽³⁾ en op zijn minst twee full-fledged sovjetluchtmachteenheden waarvan de eerste MIG's (en hun sovjetpiloten) superieur bleken aan het Amerikaanse straaljagerspotentieel⁽⁴⁾. Na de dood van Stalin ging de confrontatie tussen de USSR en de VS zelfs nog enkele tijd crescendo.

Het anti-kolonialisme in Egypte (de afzetting van koning Faroeek door anti-Britse officieren rond Naguib en Nasser) en Iran (de machts-overname van Mossadegh) werden door Washington en Londen alweer op rekening van de USSR geplaatst. De Fransen deden hetzelfde met de groeiende onrust in Noord-Afrika. Toen de Guatemalteekse president Arbenz in juni 1954 'United Fruit' aan banden wilde leggen organiseerden de Amerikanen meteen een tegencoup. "No Russians in our Backyard!..." Intussen had in juni 1953 in Berlijn een gevaarlijk uit de hand lopende volksopstand het sociaal onhandig manoeuvrerende SED-bewind van Ulbricht op de rand van de afgrond gebracht (met enige hulp van West-Duitse en Amerikaanse agents-provocateurs). Het doortastende optreden van

sovjettankeenheden samen met het summiere executeren van een paar in het oog lopende raddraaiers moest de piepjonge DDR redden. Frankrijk trok zich in 1954 terug uit Vietnam en stortte zich onmiddellijk in een nieuwe koloniale oorlog die datzelfde jaar in november in Algerije uitbarstte. De Bondsrepubliek werd in 1954 opgenomen in de NAVO. Opnieuw legde het ongeruste West-Europa zich neer bij de Amerikaanse 'big treatment'. Het waren de jaren van 'brinkmanship'⁽⁵⁾ zoals John Foster Dulles, staatssecretaris van Eisenhower, het liefde te noemen. Koude Oorlog in zijn volle omvang.

We hebben het nog niet gehad over het eigen internationale beleid van de KPB in die jaren van beroering. Terecht, er was amper sprake van.

De Belgische communisten storiden als één man in het gelid tégen de Amerikanen. Korea, Guatemala, de dood van de Rosenbergs, McCarthy, stuk voor stuk waren dat bewijzen van Washingtons trouweloosheid. Het nieuwe China, de sovjetsuccessen bij de wederopbouw, de machtige militaire parades op het Rode Plein op 1 mei en in november, waren dan weer zovele voorbeelden van de groeiende kracht van het wereldsocialisme.

Het anti-imperialisme van de Belgische communisten was primitief en ongenueanceerd doch niet onverklaarbaar. Het ging in de KPB-pers, in de wekelijkse verklaringen van het Politiek Bureau en in de verslagen van en discussies in het Centraal Comité, steeds onherroepelijk gepaard met een onvoorwaardelijke instemming met alles wat de Sovjet-Unie ondernam. De hervatte processen ('de zaak van Leningrad', de 'witte bloezen' enz.), de terreur in de volksdemocratieën, de breuk met Joegoslavië, de tot waanzin degraderende verheerlijking van Stalin, alles werd onverkort goedgekeurd en er werd geestdriftig aan

meegedaan.

De partij en in ieder geval het gros van de militanten aanvaardden de volslagen isolatie die daar het gevolg van was. Deze was immers een bewijs van het eigen, totale en unieke gelijk, in een westerse wereld van slaafse volgzaamheid van het imperialisme en de 'amerloques' (de yankees), waar alom verraad heerste en de communisten de enigen waren om daaraan het hoofd te bieden. Weinigen zagen in dat de politieke sfeer in het land, aangeslagen door met name de koningskwes-tie, rijp was om de hernieuwing van de democratie aan de hand van een eigen Belgisch sociaal en staatsmodel aan de orde te stellen. De KPB had daarin een rol kunnen spelen maar stond hopeloos offside en had er overigens wel kritiek op maar geen interesse voor. En de militant dacht dat het zo goed was.

Er waren in het land nog anderen die een kwaad oog hadden in de Amerikaanse ondernemingen, doch zonder daarom de USSR als de verwezenlijking van hun dromen te beschouwen. Maar in die tijd van vreselijke oversimplificatie allerwegen had het begrip 'politiek' zowat zijn zin verloren. Ook bij de communisten werd tot eind '54 geen enkele ernstige gedachte besteed aan een realistisch zoeken náár en een voorafgaand gesprek mét bondgenoten. Antonio Gramsci was slechts voor enkele van de sowieso schaars geworden KPB-intellectuelen een begrip⁽⁶⁾. En dat gold ook voor Rosa Luxemburg bijvoorbeeld⁽⁷⁾.

De haperende kentering (1955-1968)

Het was voor de Belgische KP dan ook een hoopvol teken, dat precies bij haar een kentering op gang kwam die toen voor enige scepsis - lees maar opschudding - zorgde binnen de internationale communistische beweging.

free angela davis

*Solidariteit in alle vormen, onder meer met de in 1971
terdoodveroordeelde Amerikaanse communiste Angela Davis*

Ik bedoel het 11e congres van de KPB, dat in december 1954 te Vilvoorde plaats had. Zware politieke nederlagen, enorm ledenverlies en pijnlijke discussies in de federaties en afdelingen waren eraan voorafgegaan. De oude partijleiding ('l'ancien régime' zoals Jean Terve haar noemde) werd weggestemd en een nieuwe groep rond de Luikenaars Burnelle en Beelen nam het roer over. Hun internationale belangstelling was gering, hun ideologische bagage eerder summier. Maar ze wilden de KPB politiek weer aan de bal brengen. Burnelle zag haar als spreekbuis van het ABVV, meer bepaald van de Waalse FGFB. Want hij was een zéér nationalistisch denkende, niet-temin intelligente Waal die later in de MPW militeerde en vanuit wallingantische overwegingen de KPB niet alleen weer in federalistisch voetspoor bracht maar ook de erkenning van - niet meteen het begrip voor... - de Waalse en Vlaamse feitelijkheden. De sfeer werd weer draaglijk in de partij en haar rol in de grote staking van eind '60-begin '61 bracht haar voor het eerst na jaren van nederlagen weer enige electorale winst. En gehoor. Ze had de KPB-leiding ook ontvankelijker gemaakt voor de diepere zin van een gebeurtenis die, nog geen anderhalf jaar na 'Vilvoorde', als een lang nawerkende schokgolf door de wereld zou gaan: het 20e congres van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie (februari 1956). De onthullingen sloegen in als een bom, in de internationale communistische beweging niet minder dan elders. Zelfs na het bijleggen van het geschil tussen de USSR en Joegoslavië - op initiatief van Moskou nog wel - verwachtte er zich niemand aan dat op het congres, tijdens een dramatische nachtzitting, Chroesjtsjov kritiek zou uitbrengen op de onaantastbare Stalin.

De KPB was - mét de Italiaanse PCI - één van de eerste communistische partijen die

meteen instemden met de kritiek op Stalin. De Italianen wilden verder gaan. Vele andere West-Europese KP's, met de Franse PCF voorop, draaiden eerst rond de pot. De Amerikaanse KP kwam in een splijtende crisis terecht. Men kon kritiek hebben op Chroesjtsjov en zijn rede slechts een oppervlakkige, tot de 'personencultus' beperkte benadering van het stalinisme noemen. Maar men kon op de beginnende ontluistering ervan niet meer terugkomen.

Het axioma van het in volmaaktheid gehulde leiderschap van de CPSU was aangeslagen, al werd dat pas laat en schoorvoetend toegegeven.

Voortaan stond elke communistische partij er zelf voor, ook al ondernam de CPSU-leiding krampachtige pogingen om dat binnen haar directe invloedssfeer niet toe te laten. Met zelfdestructieve consequenties, inderdaad. Hongarije, Polen...

Er zelf voor staan betekende ook een eigen binnenlandse en een eigen buitenlandse visie, weliswaar nog steeds in hoge mate parallel aan, maar nooit meer afgekeken van deze van de 'zusterpartijen' van welke status ook. Noch a priori identiek aan het staatsbelang van de USSR zoals Moskou dat begreep. 'Internationalisme' was althans bij de KPB en andere West-Europese KP's niet langer synoniem met 'onverbrekelijke trouw aan de Sovjet-Unie en Stalin'. Er ontstond een eerste breuk in de internationale communistische beweging en in zowat alle KP's, de Belgische inclusief. De splijtzwam was het stalinisme, of men het nu afwees dan wel erbij bleef zweven. Een haast onzichtbare barst, vroom ontkend, zou mettertijd een onoverbrugbare kloof worden. Ook internationaal met de rechtvaardiging die het verschaftte voor de breuk tussen de USSR en China.

De eerste pogingen tot destalinisatie, die

zouden leiden tot de 'dooi' en in de USSR een merkwaardige, zij het korte culturele opbloei te zien gaven, kwamen datzelfde jaar 1956 tot stilstand in de algemene consternatie rond de gebeurtenissen in Polen en Hongarije. Het stalinmodel werd er op brute en een van elk respect voor de democratie gespeende wijze ingevoerd en stevig geëxploiteerd door alles wat in beide landen naar het reactionaire herstel van de oude privileges terug wou. De West-Europese KP's leken niet gelukkig met het gewapende sovjetoptreden in Budapest, maar waren toch opgelucht toen Moskou een tot liberalisering geneigde Kadar-regering aan de macht bracht. Ook de KPB stond weer geïsoleerd in eigen land en de interne breuk werd zichtbaar.

Het Westen wou in Hongarije echter geen conflicthaard riskeren. Na wederzijdse beschuldigingen kwam het zowaar tot een Amerikaans-Sovjet-Russische samenwerking om Parijs en Londen van hun avontuur rond het Suezkanaal terug te fluiten... De CPSU lanceerde in de daaropvolgende jaren een politiek offensief om de wereld van een nieuw internationaal conflict weg te houden. Een en ander kan verklaard worden door het feit dat de nieuwe partijleiding ook in eigen rangen met felle, neostalinistische tegenkanting had af te rekenen en een door de bewapeningsinspanningen oververhitte economie weer tot rust en begrip voor de behoeften van de eigen bevolking moest brengen. Het internationale beleid van de West-Europese KP's, nog steeds hoofdzakelijk op propaganda georiënteerd, deed daar zijn voordeel bij. Want vele sovjetvoorstellen staken gunstig af tegen de van weinig verbeeldingskracht getuigende afwijzingen uit Washington en elders. Chroesjtsjov en de zijnen hadden bitter weinig kennis van het Westen, maar getuigden toch van enige soepelheid en vooral van grote leer-

gierigheid. In 1959 bereisde Chroesjtsjov zelfs officieel de VS en nog vele andere landen kwamen aan de beurt...

Een greep uit de ideeën, voorstellen en maatregelen uit Moskou: ingrijpende vermindering van de sovjetstrijdkrachten; eenzijdige (tijdelijke...) kernwapenstop door de USSR; demilitarisering van West-Berlijn; voorstel aan de VN tot algemene en volledige ontwapening onder strenge internationale controle. In maart 1954 was een voorstel tot Europese Veiligheid aan dit laatste voorafgegaan, waarin de VS voor het eerst door de Sovjet-Unie erkend werd als deelhebber aan een eventueel Europees Veiligheidssysteem. Moskou zei zelfs bereid te zijn tot toetreding tot de NATO zo die alliantie haar agressieve karakter opgaf.

Vele ideeën waren inderdaad goed, andere irrealistisch en als pure propaganda bedoeld. Maar de Europese Veiligheid werd voortaan de 'toile de fond' van het diplomatieke beleid van de USSR, het internationale beleid van de communistische partijen en door de jaren heen van het gros van de progressieve en pacifistische elementen in Europa.

Ook de Wereldvredesraad⁽⁶⁾, in 1949 te Parijs opgericht en zwaar door de USSR gesponsord, begon toen in Europa enig gezag te verwerven.

Destijds vegeteerden de KP's in de schaduw van de kernwapenwedloop waar ook de USSR volop aan meedeed. Daarnaast demonstreerde de USSR plots groot technisch en wetenschappelijk kunnen met de lancering van de eerste ruimtesatellieten. Maar op 1 mei 1960 schoot de sovjetluchtverdediging een Amerikaans spionagetoestel af en de administratie-Eisenhower kwam diplomatiek in een lastig parket. En met de verwarring waarin het pas onafhankelijk geworden Kongo terecht kwam, was tevens een sindsdien niet meer geoefde

lont in het Afrikaanse kruitvat gestoken⁽⁹⁾. Toch had de communistische beweging voor een tijd initiatief. In vele landen, België in-clusief, ging ze er politiek en electoraal weer op vooruit. De communistische wereldconferenties van november '57 en '60, waar het gros van de KP's aan deelnam, vonden internationaal gehoor. De sixties gingen in 't rood gekleed. Dachten we...

De Amerikanen echter gunden de sovjets geen enkel politiek succes. Alle Europese grootmachten, met uitzondering van Groot-Britannië, gaven de voorkeur aan een verbetering van het nabuurschap met de USSR en de socialistische landen inplaats van een dure bewapeningswedloop en hadden een kritisch maar niet meteen afwijzend oor voor wat diplomatiek daarover in Moskou gezegd werd. Bovendien zagen ze ook wel de tanende aantrekkingskracht van het sovjetsocialisme op hun loontrekkers.

De Amerikaanse binnen- en buitenlandse politiek bleef na de Tweede Wereldoorlog evenwel onveranderlijk anti-communistisch, met een sacraliseren van 'free enterprise' en 'rugged individualism' als hoekpijlers van de 'democracy'. Voor Washington was het de ondergang van de USSR die onverkort en met kruisvaardersfanatisme moest nagestreefd worden, met alle middelen behalve het directe militaire conflict dat ook voor de VS te gevaarlijk was. Om het even welke Sovjet-Unie, een dictatoriaal-stalinistische of een reformistische, een norske of een vriendelijke: ze was en bleef een dodelijk gevaar zolang ze haar systeem kon opwerpen als een alternatief voor het Amerikaanse. Een alternatief dat van de USSR een rivaal maakte, hoe aantrekkelijker des te gevaarlijker. Daarom bleven de VS elke conservatieve dictatuur steunen tegen elke democratie, waar dat politiek doenbaar bleek, van Griekenland tot

Chili en gingen ze overal op jacht waar ook maar iets naar communisme zweemde...

Er kwam zelfs onbedoelde hulp uit de Sovjet-Unie zelf. De legerlobby die in het Centraal Comité en het Politiek Bureau van de CPSU sleutelposities innam en grote invloed op het industrie- en wetenschapsbeleid had, wou de bewapeningswedloop niet opgeven en zag dáárin de ware garant voor de veiligheid van de USSR. Zo verschaftte ze nota bene zelf de Amerikanen het ultieme wapen ter uitschakeling van de Sovjet-Unie, met de handleiding erbij. Een relatief korte oorlog tegen de VS kon de USSR met kansen op succes wel aan, zij het met de vernietiging van een groot deel van het eigen land en het geheel van het kapitalistische en socialistische Europa. Een tientallen jaren durende bewapeningsrace zou de topzware en overjaarse verspillingseconomie en het uit het 'oorlogscommunisme' van na de Revolutie overgeërfde, door het stalinisme tot 'socialisme' hoogbejubelde regime van de Sovjet-Unie, voor goed uit haar evenwicht brengen. En zo gebeurde het ook.

Na het opgeven van de NEP⁽¹⁰⁾ bleef de sovjetlandbouw een zorgenkind en ging het van kwaad tot erger. Ook het Chroesjtsjov-bewind brak er de tanden op. Gemor uit de bevolking, kritiek uit intellectueel, literair en wetenschappelijk milieu leidden tot het terugschroeven van de grotere vrijheid van mening waarmee tijdens de eerste jaren na Stalins dood het nieuwe regime het elan vanuit het volk had willen herstellen. Dáártegen kwam dan weer protest van steeds meer communistische partijen uit het buitenland, onder meer van de Italiaanse⁽¹¹⁾. Chroesjtsjov die in tijdnood verkeerde nam persoonlijk een stuk of wat puur avontuurlijke beslissingen; internationaal het in oktober '62 installeren en dan weer terugtrekken van raketten op Cubaans

grondgebied, nadat de VS met militair ingrijpen hadden bedreigd; nationaal door het praktisch in twee delen opsplitsen van de CPSU in een landbouw- en een industriepartij. Conservatieven zagen in oktober '64 de kans schoon om mister C. af te zetten en te vervangen door Leonid Breznev. En een periode van twintig jaren geestelijke stilstand brak aan. Of alles vergeefs was geweest?

Stagnatie haalt het op beweging. Praag

Burnelle, die in Vilvoorde de feitelijke leiding van de KPB had overgenomen en Drumaux, die Burnelle in '68 zou opvolgen, waren elk op hun manier mensen die niet bang waren voor nieuwe ideeën. Viscerale democraten, onder het communistische kadercorps niet zomaar een evidentie. Burnelle bekeek de Franse PCF met een wantrouwig oog en had het meer op de Italiaanse PCI begrepen. Hij zocht naar Belgische - eigenlijk naar Waalse... - oplossingen en begreep dat de Oost-Europese wegen naar het socialisme voor ons niet begaanbaar waren.

Zulke houding bracht voor het eerst werkelijke diversiteit en eigen uitgangspunten in het buitenlandse beleid van de KPB. De binnenlandse sfeer was er voor de communisten eveneens beter op geworden. De geslaagde revolutie van Castro op Cuba (1959) had velen in de KPB doen geloven dat het communisme weer in opmars was. In de Belgische politiek bracht de even brutale als zinloze militaire agressie van de VS tegen Vietnam ook in regeringskringen nadenken op gang over de vraag of neutraliteit, of in ieder geval een opdracht voor de NAVO die meer om het lijf had dan sabelgerinkel tegen het Oostblok, niet te verkiezen was boven afhankelijkheid van het steeds weer onberekenbare gedrag van

Washington. De tijd van de 'exercice-Harmel' brak langzaam aan. En er kon ook gepraat worden over de erkenning van de DDR om de sfeer tussen West en Oost in Europa te klaren. Kwam er weer weinig initiatief uit Moskou, dan werd daar in ieder geval niet dwarsgelegen. Dachten we...

1968 bracht twee enorme verrassingen. De meirevolte in Parijs bezorgde koude rillingen aan de hele politieke klasse, van conservatief establishment tot PCF die zich revolutionair noemde. Het ongelukkige 'mot' van CGT-leider Georges Séguy die het allemaal maar gedoe van 'groupuscules' vond, gaf de beweging meteen een naam⁽¹²⁾. Mei '68 werd een begrip, was een slag voor 'la France bien pensante'. De rechterzijde herstelde er zich vlug van, de linkerzijde niet. Haar relatie met de arbeidersbeweging bleek geen vanzelfsprekende garantie meer voor maatschappij- en denkvernieuwing en haar oubollig wordend voorbehoud jegens de jonge intellectuele en artistieke wereld werd steeds duidelijker contra-productief. De PCF begon aan een langzame vrije val. De KPB gaf haar wat zure 'relation privilégiée' met de 'parti frère' niet op. Maar de PCI van Enrico Berlinguer die de PCF tot dan als zowat haar natuurlijke, zij het moeilijke bondgenoot in West-Europa had beschouwd, voer voortaan een pragmatische koers, steeds dichter naar de West-Duitse SPD toe.

De volgende klap was erger. Sinds begin '68 was de Tsjecho-Slowaakse KP in volle beroering. Novotny trad af en werd vervangen door Dubcek. De aprilthesissen van het partijbestuur die zich voor het 'democratische socialisme' uitspraken⁽¹³⁾ ontmoetten wat zuinig begrip bij Kadar... en bij Ulbricht⁽¹⁴⁾ en absoluut verzet overal elders in het 'socialistische kamp', eerst en vooral in Moskou. Ter aanvulling van een ten slotte bekend verhaal: de invasie van sovjettroepen in Tsjecho-Slowa-

Om het even welke Sovjet-Unie, een norse of een vriendelijke, ze was en bleef een 'dodelijk' gevaar voor de VS

kije⁽¹⁵⁾ maakte definitief een einde aan een fictie, namelijk het leiderschap van de CPSU in de communistische wereldbeweging. Een fictie die zorgvuldig onderhouden werd vanuit Moskou, de meeste socialistische hoofdsteden, vele centrale comité's in West-Europa en in emigrantenpartijen. Het feitelijke einde volgde een jaar later.

De meeste West-Europese communistische partijen keurden de invasie en het militaire neerslaan van de 'Praagse Lente' meteen af. Zij die dit niet deden, onder meer de Deense, de Duitse en de Oostenrijkse partijen riskeerden een [slechts tijdelijk overwonnen] interne scheuring. De PCF had het die dag moeilijk, maar een dreiging met staking van de redactie van de *l'Humanité* hielp haar over de brug. De KPB moest natuurlijk eerst nog maar eens de 'parti frère' in Parijs raadplegen, maar de woelige discussie in het Politiek Bureau⁽¹⁶⁾ maakte duidelijk dat, onafhankelijk van het 'oui' of 'non' vanuit de '44'⁽¹⁷⁾, het afkeuren of partijcrisis geblazen was. De resolutie van het Politiek Bureau, grotendeels opgesteld door de nerveuze, emotionele, niet altijd evenwichtige, maar hoogst fatsoenlijke en goudeerlijke

splinternieuwe partijvoorzitter Marc Dru-maux⁽¹⁸⁾, viel nog vóór Parijs telefoneerde. Afkeuring, onafhankelijkheid, eigen beleid. Solidair, jawel, verbonden jawel, maar alleen als wij het ermee eens waren. De opluchting was enorm...

Maar aan de partijbasis kookte het. Wij hadden de Sovjet-Unie 'veroordeeld', de opperste sacrilegie begaan. De interne breuk gaapte voortaan, enorm en onoverbrugbaar, ook in de KPB. Op het nationale partijcongres van december '68 juichte de ene helft van de zaal de Tsjecho-Slowaakse delegatie stormachtig toe, de andere helft deed hetzelfde voor de sovjetdelegatie.

Na het avonturisme de collaps.

En toch nog mooie momenten

In juni '69, iets minder dan een jaar na het Praagse drama, kwamen vijfenzeventig communistische partijen te Moskou bijeen voor een nieuwe wereldconferentie. In vergelijking met een gelijkaardige bijeenkomst in november '67 waren zes partijen niet opgedaagd.

STOP DE TERREUR
SOLIDARITEIT MET CHILI !!!

Kommunistische Arbeid van België, Middelijnstraat 24-1030 Brussel - Tel. 020-262000 - Arbeidsschoneit 13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100

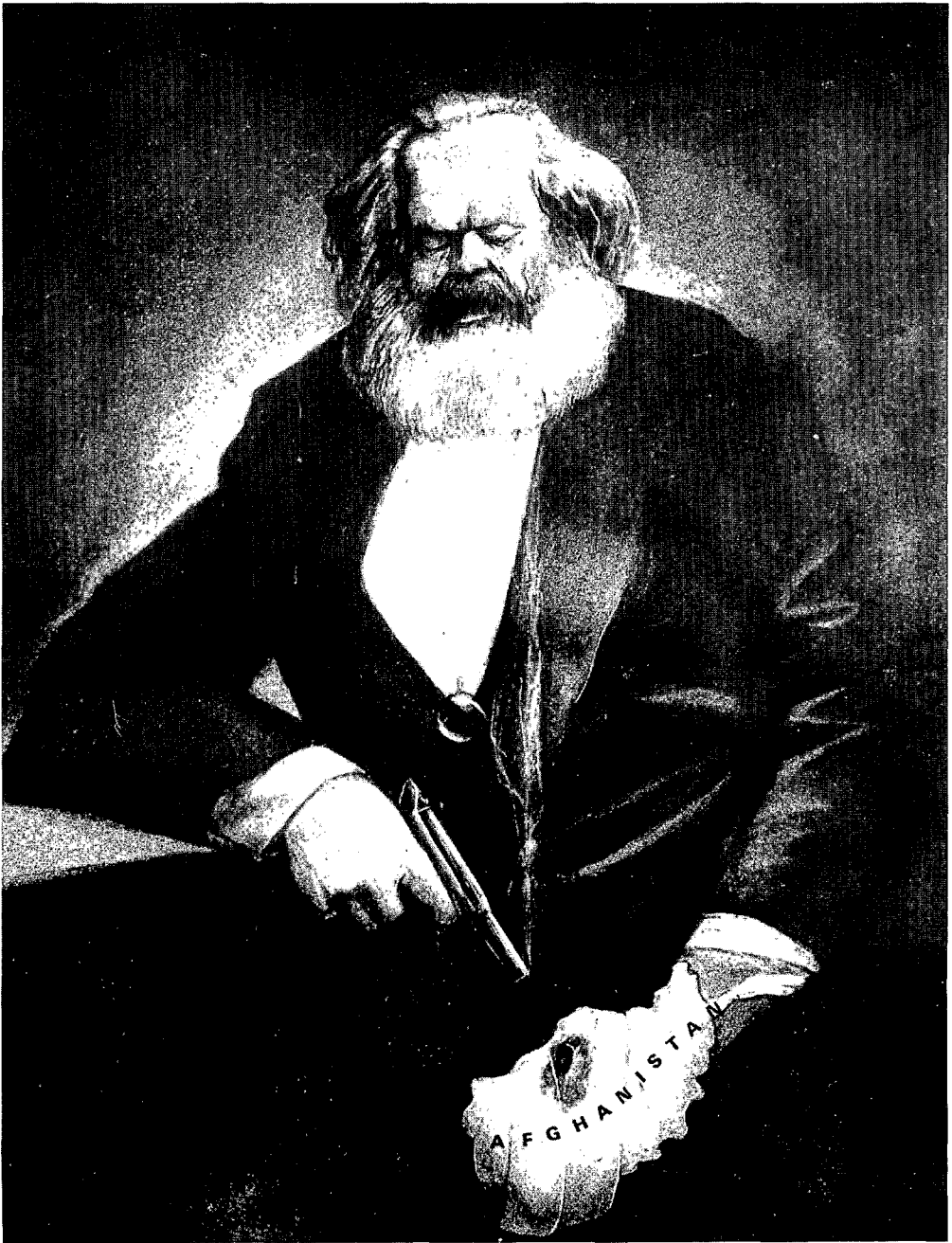
Na de coup van Pinochet in 1973 kon de KPБ nog eens mobiliseren

Andere weigerden het slotdocument te ondertekenen, of verklaarden zich slechts eens met het derde deel dat over het anti-imperialisme handelde. De PCF, die zich kort daarop verzoende met de Tsjecho-Slowaakse partij, waar Dubcek intussen was afgezet en vervangen door Husak, had geen moeilijkheden gemaakt. De Belgische evenmin. De Italiaanse had gezegd waar het op stond. De Britse ook. De Japanse was weggebleven. De Chinese, de Nederlandse en andere kwamen allang niet meer. Het was de laatste conferentie van dergelijke wereldwijde aard. In feite hield de internationale communistische beweging toen op te bestaan⁽¹⁹⁾.

Daar waar vroeger het 'internationalisme' van de KPB - enkele nuttige werkbezoeken bij de KP's van de buurlanden niet te na gesproken - te zeer beperkt bleef tot het uitwisselen van 'studiedelegaties' die meestal uitmondten in een gemeenschappelijk communiqué waar niemand zich wat van aantrok, werd de sfeer er nu een die nieuwe ideeën een kans gaf. Solidariteit in alle vormen met Vietnam en met illegale 'zusterpartijen' was er natuurlijk altijd geweest. En het gaf voldoening, of het nu ging om de in de Bondsrepubliek buiten de wet gestelde KPD, of om de Spaanse PCE ten tijde van Franco, de Zuid-Afrikaanse CPSA en het ANC onder de apartheid, de SWAPO, de MPLA, het FRELIMO, de twee Griekse KP's onder de kolonels, de Turkse KP, Zuid-Amerikaanse partijen zoals de Chileense Allende-partijen na de coup van Pinochet in september 1973 toen de KPB nog eens kon mobiliseren, de Amerikaanse terdoodveroordeelde communiste Angela Davis⁽²⁰⁾, de KP van Bolivia en andere. In Icarus heb ik enkele onschuldige details verschaft. Verder ga ik ook hier niet, er zijn er nog in leven, er staan er nog op lijsten en in bestanden van onvriendelijke staatsbureaucratieën.

Er was natuurlijk de grote conferentie in '74 in Brussel, van de zeventien KP's van het kapitalistische Europa met absolute topvedetten als Marchais, Berlinguer, Carillo, Cunhal - de Portugese KP was toen nog enkele weken clandestien - met enige argwaan gevolgd door de CPSU, die uiteraard niet uitgenodigd was maar wel 'vertegenwoordigd' door als *Pravda*-correspondenten vermomde leden van het Centraal Comité die iedereen natuurlijk kende. Ze bromden dat de pers van de conferentie te weinig werkmogelijkheid kreeg. Tja... Het was een bijeenkomst met vele nieuwe ideeën inzake energie, werk, milieu, Europa, maar gehouden in de oude stijl, met weinig echte discussie behalve in de eindcommissie. Kortom zéér democratisch-centralistisch met ieder z'n speech. Daarom wakte ze te weinig belangstelling zowel binnen als buiten de communistische beweging.

Boeiend waren de acties en internationale ontmoetingen die de KPB voerde, respectievelijk met andere belegde, bijvoorbeeld over de West-Europese havens, met deelname van PCF-afdelingen uit Duinkerken, van de DKP uit Hamburg, van Italiaanse communistische havenarbeiders en met centraal de Antwerpse KPB-afdeling Dok die toen nog echt wel wat voorstelde en later nog uitstekende BTB-vrijgestelden heeft opgeleverd. De sluiting van het Michelin-bedrijf in het Brusselse bracht de KPB ertoe communisten uit Europese Michelin-sites bijeen te brengen, met name uit Frankrijk, Duitsland, Engeland, Nederland. Het ging om het vlugge uitwisselen van informatie die dan in traktaten en bedrijfskranten terecht kwam, om het bij elkaar brengen van CGT-mensen en ABVV'ers enz. Het liep als een trein en het maakte verschil. Hetzelfde met de mijnstakingen van '84 in Groot-Brittannië, toen Arthur Scargill een tegenspeler van Thatcher werd. We zamelden

Na het avonturisme de collaps: de invasie van het sovjetleger in Afghanistan in december 1979

geld in, voedsel, kleren, gingen in Engeland feestjes bouwen voor stakerskinderen. Ik sprak op meetings in Londen en elders. En weer liep het als een trein. In Brussel hadden we een boeiende internationale ontmoeting rond *What can be done with coal?*

Dit alles is nu met de wind verwaaid maar toen waren het weken waarin je amper je bed zag en voelde dat je wat dééd.

Maar internationaal waren de communisten aan de verliezende kant. Niettemin waren er momenten dat we hoopten op beterschap, ook na Praag. Toen België in december 1972 als eerste NAVO-land de DDR erkende en de communisten een meerderheid van kamerleden op hun petitielijst terzake kregen. Toen Jean Terfve een gesprekspartner van Pierre Harmel was en een gezaghebbende stem in het parlement. Het vier-machtenakkoord inzake Berlijn en de Veiligheidsconferentie te Helsinki hebben toen zuurstof aan de amechtige 'vreedzame coëxistentie' bezorgd...

Toen de Amerikanen moesten vertrekken uit Vietnam. Wij hadden destijds met het Rode Kruis bloedinzamelingen gehouden in het land, voor Vietnam, voor de internationalistische, concrete solidariteit. Ik ken Vlaamse socialistische mandatarissen en onder hen een oud-minister die toen met opgestroopte mouw met ons mee in de rij stonden.

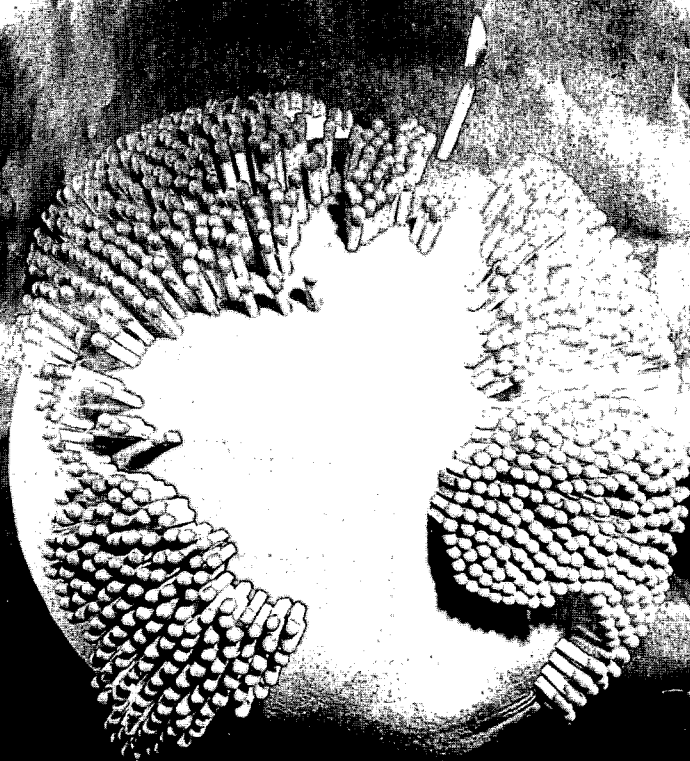
Voorts waren er slechts jobstijdingen. Zoals de invasie van het sovjetleger in Afghanistan, in december 1979. Twee weken later vroeg ik in Moskou aan Vadim Zagladin, destijds lid van het Centraal Comité van de CPSU en internationaal adjunct-afdelingsleider, raadsman van Gorbatsjov en met hem de mist ingegaan, hoe het tot die inval gekomen was. Hij gaf me de officiële versie. Er was vanuit Kaboel om hulp gevraagd en de hulpvrager was dezelfde dag 'in onopgehelderde omstandigheden' doodgeschoten. Dan zei hij me

dat hij het ook niet wist. Noch in het Politiek Bureau, noch in het Centraal Comité, noch in zijn afdeling was er ooit met een woord over gerept. Naar het schijnt hadden Breznjev en enkele tofficiëren, nerveus wordend over de Amerikaanse invloed in het Midden-Oosten, iedereen voor voldongen feiten geplaatst. Het bleef daar niet bij. De Poolse crisis van eind jaren '70 en begin jaren '80 kwam eraan; in augustus '80 dook te Gdansk opeens ene Walesa op om loonakkoorden door te drukken en Gierk ten val te brengen. Wat in oktober '80 leidde tot de feitelijke erkenning van een nieuwe, niet door de staat gecontroleerde vakorganisatie, de Solidarnosc. In oktober '81 verving generaal Jaruzelski de tragisch inepte Kania als partijleider en riep vervolgens de staat van beleg uit.

Het was voor ons een moeilijk probleem. Aan de ene kant de PVAP, de regerende zusterpartij die blijkbaar de controle verloren had en onder haar toendertijdse vorm sowieso niet meer te redden viel. Aan de andere kant Solidarnosc dat geen serieus alternatief had maar wél de steun van de arbeiders. Samen met een ander lid van het Politiek Bureau was ik toen in Warschau en we bevalen nadien de grootste reserve jegens het populistisch-conservatieve Solidarnosc aan. Afkeuring in de eigen partijleiding. Dat we later gelijk kregen was toen allang academisch: de beweging zakte internationaal ook zonder de Poolse crisis gewoon in mekaar...

De crisis in de DDR was ook slechts een kluwen van symptomen. De eerste ervan werden in het Westen, ook door de communisten verkeerd geïnterpreteerd, zeker wat de veranderende aard van de DDR-relaties met de Bondsrepubliek en de USSR betrof. Dat vooral de SPD steeds meer werk maakte van haar 'innerdeutsche' relaties werd toegeschreven aan het groeiende internationale krediet

SOUFFLEZ!

CONTRIBUTION DU PCB A LA MOBILISATION ANTI-MISSILES DU 23 OCTOBRE 1983

Het protest tegen de installatie van kruisraketten in West-Europa: een beweging over de ideologische grenzen heen

van de DDR. Helmut Schmidt, als West-Duits regeringshoofd en nadien als 'Altbundeskanzler', had goede woorden over voor Honecker die hij een 'wahrhaftig' Duitser en een 'Bruder' noemde. Elke SPD'er die het tot minister-president van een van de 'Länder' had gebracht, wou toen in 'Berlin/DDR' door Honecker ontvangen worden. Dat leverde hem bij verkiezingen telkens weer een bonus op. Johannes Rau en Oskar Lafontaine waren daar zeer sterk in.

Ook de West-Duitse CDU/CSU was regelmatig te gast in de DDR en niet alleen bij de lokale CDU, een van de 'Blockparteien' in de DDR. Maar het verschil met de SPD was opvallend. SED en SPD - dankzij de op elkaar inspelende Hermann Axen en Egon Bahr - raakten het in augustus '87 eens over een destijds nuttig en rijk document over 'De strijd der ideologieën en de gemeenschappelijke veiligheid'. De CDU daarentegen bemiddelde vooral bij de Bondsregering en het West-Duitse bankwezen om de DDR met ruime kredieten telkens weer uit de ademnood te helpen.

Maar dat soort 'hulp' was reeds achterhaald. En ook de relaties tussen de BRD en de DDR-regering kregen een heel andere inhoud. Net als de steeds machtelozer wordende argwaan vanuit Moskou.

De DDR - voor haar uitvoer grotendeels afhankelijk van de sterk verarmde en steeds minder importerende USSR en andere 'socialistische' landen en voor haar sociale en economische levensbehoud van de miljarden marken die Bonn niet weggaf zonder er wat voor terug te vragen - was technologisch, economisch en financieel in een catastrofe terecht gekomen. Wanneer in september '84, na ernstige dreiging vanuit Moskou, Honecker dan maar niet op staatsbezoek naar de BRD ging ⁽²¹⁾, was daar de royale geste van de BRD-

regering om de DDR met een miljardenkrediet weer eens uit de problemen te helpen aan vooraf gegaan. Moskou raakte evengoed de controle op de DDR kwijt, want Moskou had geen geld meer. USSR, DDR en noem maar op, hadden de technisch-wetenschappelijke wedloop met het Westen verloren, punt. De weg naar de ineenstorting, naar 1989, lag al in 1984 open en ook de machtswisseling van Tsjernjenko naar Gorbatsjov kon daar niets meer aan veranderen.

Men kon daar in de West-Europese communistische partijen wel een en ander van vermoeden. Zo tussen neus en lippen werd wel eens wat verteld dat de haren ten berge deed rijzen. En dat het 'reële socialisme' onomkeerbaar naar een absoluut dieptepunt afgleed, werd voor het blote oog zichtbaar. Veel meer wisten we toen niet. Hoewel.

In enkele West-Europese KP's kwam toen enkele tijd een poging op gang om een 'eigen weg' tot geloofwaardigheid uit te bouwen: het 'eurocommunisme'. De thema's waren uitstekend maar dateerden van lang voor de ontdekking van de nieuwe naam ⁽²²⁾. KP's als de Nederlandse, de Britse, de Zweedse enz., die allang naar nieuwe wegen op zoek waren, wezen het begrip eurocommunisme af en zagen er zowel een nieuw eurocentrisme in als een machteloos communistisch 'alternatief' tegen de Europese eenmaking naar kapitalistisch recept. De Japanse KP deed sowieso niet mee. De Italiaanse PCI haakte vlug af en verkoos de 'eurosinistra' (eurolinks, niet eens zo dom) en de samenwerking met bepaalde sociaal-democratische partijen, zoals de SPD. Marchais (PCF) en Ceauçescu bleven het eurocommunisme aanhangen. De KPB was grondig verdeeld, alweer. Wie vernieuwing nastreefde maar daartoe het alleen zaligmakende eurocommunisme niet zag zitten werd bij de stalinisten ondergebracht. Dat de

Bij de Britse mijnstaking in 1984 zamelde de KPVB geld, voedsel en kleren in en ging ze in Engeland feestjes bouwen voor de stakerskinderen

PVDA, de stalinistisch-maoïstische 'groupuscule', intussen campagne voor het eurocommunisme bleef voeren behoorde tot de vaudevilliekant van de geschiedenis.

Intussen was in West-Europa iets zeer belangrijks op gang gekomen: de massabeweging van protest tegen de installatie van kruisraketten in Groot-Brittannië, de Bondsrepubliek, Nederland en België. Een beweging over de ideologische grenzen heen, in eigen land en in Europa en een demonstratie van de machteloosheid van de toen verstarde ideologieën. Met een weigering vanuit de nieuwe opinie om een keuze te maken tussen de Pershings, de Cruises en de SS-20's. Ik herinner me de verbijstering van een DDR-delegatie die in '83 op de Lemonnierlaan te Brussel de allergrootste nationale betoging tegen de raketten stond toe te wuiven en intussen door de betogers werd uitgejouwd.

De oude KPVB bestond niet meer. Een nieuw militantentype - voortaan slechts enkele tientallen, de ouderen hadden de KPVB massaal verlaten of militeerden nog amper - had lak aan USSR, 'socialistische' landen en hun in-

houdsloos geworden 'socialisme'. Wie koos voor vredesbeweging, ecologie, solidariteit, nieuwe samenlevingsmodellen of de KPVB, stapte uit de KPVB. Het oude nest was voortaan een leeg, kil omhulsel...

Een koerscorrectie is uit den boze en ook een diepe analyse van het stalinisme volstaat alles behalve. 'Leren uit de gemaakte fouten en corrigerend herbeginnen' is naïef in zijn beperktheid.

We staan tegenover een nieuwe tijd, met nieuwe scheppers van waarden en krachten van de verandering, maar tevens met anti-sociale en anti-humane bedreigingen en voornamelijk angstwekkende uitdagingen voor heel links.

Jan Debrouwere (Niel, 1926). Trad toe tot de KPVB in 1949. Verbleef van 1959 tot 1962 als journalist in de toenmalige DDR. Trad in 1963 toe tot het Centraal Comité van de KPVB, en in 1964 tot het Politiek Bureau. Nam diverse partijtaken waar (persdirecteur, partijbestuurder in de federatie Antwerpen) om dan geruime tijd internationaal partijsecretaris te zijn.

- (1) Die trouwens roerig genoeg was. Zo heerste in het zuiden van Polen tot 1947 quasi een burgeroorlog.
- (2) Leden van de CPUSA waren voor het gerecht per definitie agenten van de Sovjet-Unie.
- (3) Daarvan sneuvelden er tijdens de Koreaanse oorlog zowat de helft, volgens betrouwbare bronnen.
- (4) Zoals in de relevante afdeling van het Koninklijk Museum van het Leger ('Cinquantenaire' te Brussel) ruitierlijk wordt toegegeven.
- (5) 'Brink' = rand en 'brinkmanship' heet dus 'kundig kunnen balanceren op de rand van de hete oorlog'.
- (6) Ook toen was de KPB zeer anti-intellectualistisch ingesteld. Een ziekte waar de communistische beweging zowat overal ter wereld zwaar aan leed. Wie zei het ook weer '*Een regime (of partij...) dat permanent slechte relaties heeft met zijn intellectuelen is ipso facto een slecht regime.*'
- (7) Van wie de schitterende uitspraak komt '*De vrijheid is steeds de vrijheid van de andere...*'
- (8) Daar was in augustus 1948 te Wroclaw een internationale conferentie aan voorafgegaan die wel bedoeld leek om Jean-Paul Sartre onder scheldwoorden te bedelven. Dezelfde Sartre zou zich in de jaren '60 sterk voor de Wereldvrede Raad gaan interesseren. De WVR was in april 1949 gesticht in de Pleyel-zaal te Parijs. 1949 was ook het jaar van de uitsluiting van Tito en de beginnende 'processen' in Oost-Europa.
- (9) Tot de nuttige dingen die de KPB destijds ondernam behoorde het zenden van een fact-finding missie van het Politiek Bureau naar het onafhankelijke Kongo. Ze bracht het partijbestuur vooral tot groter realisme.
- (10) 'Nieuwe Economische Politiek', politiek systeem door Lenin bedacht en vooral door Boecharin en Preobrasjenski in de Sovjet-Unie tussen 1922 en 1928 aanvankelijk met succes gepromoot en door Stalin in 1928 bruusk afgebroken. Zie 'Nikolaj Boecharin en de achterhaalde Revolutie'. In: Jan Debrouwere, *Van Muiers en Dissonanten*, Leuven, 1994.
- (11) Zie Togliatti's 'memorandum' van augustus 1964.
- (12) En het gezicht ervan was de Gavroche-tronie van de Duits-Franse student Cohn-Bendit.
- (13) Geen mens die dat in Oost-Europa verkeerd begreep : de KPTSj gaf het 'democratisch-centralisme' op en meteen het 'proletarisch internationalisme', lees de onvoorwaardelijke alliantie met Moskou en het Centraal Comité van Breznev.
- (14) Jawel, jawel. Het laatste woord is daarover nog niet gesproken. Het duurde trouwens maar zolang tot de DDR-chef vreesde dat het Warschaupact Tsjecho-Slowakije verliezen zou. Schrik voor een open, onbeschutte zuidergrens, een twijfelachtige Poolse oostergrens en zware druk uit Moskou deden Ulbricht tenslotte partij kiezen voor het dompige Breznev-conservatisme waar hij overigens op neerkeek.
- (15) De overige betrokken Poolse, Oost-Duitse en Hongaarse troepen van het Warschaupact rukten slechts op tot hun staatsgrenzen met Tsjecho-Slowakije. We bedoelen inderdaad ook de DDR. De 'Volksarmee' heeft nooit een voet op Tsjecho-Slowaaks territorium gezet. Historische waarheid.
- (16) ... die niet zomaar langs taalgrenzen verliep, ik weet waarover ik spreek.
- (17) '44' was het huisnummer van het Centraal Comité van de PCF, en dus zijn aanspreekformule.
- (18) Ernest Burnelle, tot dan partijvoorzitter, was enkele dagen voordien gestorven.
- (19) Alsof er geen vuiltje aan de lucht was, bleef het Moskougazine partij-jargon tot de laatste dag van '*steeds betere*' en '*steeds nauwere*' relaties spreken..
- (20) Een studente van Herbert Marcuse die het later tot volbloed neostaliniste bracht...
- (21) Bij een ontmoeting tussen het politbureau van de CPSU en van de SED, had maarschalk Dmitri Oestinov de delegatie van de Duitse zusterpartij met de vuist bedreigd...
- (22) Omdat het eurocommunisme in dit nummer apart behandeld wordt, ga ik er hier niet op in, behalve wat enkele internationale aspecten betreft.

**CE GROS ROUGE GENEREUX
MIS EN BOUTEILLE
PAR NOS SOINS MILITANTS
EVEILLERA EN VOS CŒURS
L'ARDEUR REVOLUTIONNAIRE**

*Wijnetiket ontworpen door Willy Wolsztajn voor het jaarlijkse
persfeest van de KP (privécollectie Willy Wolsztajn)*